

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Maria Hetfleiš

Vztah dvorského okruhu císaře Rudolfa k Drážd'anům.

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jiří Pešek

Praha 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 07. 01.2021

.....

Maria Hetfleiš

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce prof. PhDr. Jiřímu Peškovi za podporu, cenné rady, odborné vedení a konzultaci k obsahu. Dále bych ráda poděkovala své rodině za podporu v průběhu celého vysokoškolského studia. Nemenší vděk patří i Mgr. Markétě Seligové Ph.D., díky které jsem objevila cestu k historii a která mě inspirovala k hlubšímu studiu dějin Evropy.

Obsah

1	Úvod	7
2	Střední Evropa v době Habsburků	8
2.1	Situace v Praze	9
2.2	Situace v Drážďanech	9
2.3	Náboženské nepokoje kolem roku 1600	10
3	Renesance	11
3.1	Manýrismus	11
3.2	Literatura	12
4	Rudolf II.	13
4.1	Dvorní okruh Rudolfa II.	14
4.1.1	Giuseppe Arcimboldo	15
4.1.2	Hans von Aachen	16
4.1.3	Bartoloměj Spranger	16
4.1.4	Roelandt Savery	16
4.1.5	Další významní umělci	17
4.1.6	Alchymie	17
4.1.7	Hudba	17
4.1.8	Astronomie	18
4.1.9	Další vědy	18
4.1.10	Sběratelská činnost	18
5	Drážďanští panovníci v době vlády Rudolfa II.	19
5.1	August Saský	19
5.2	Kristián I.	21
5.3	Kristián II.	22
6	Rezidenční zámek v Drážďanech a zbrojnice	23
6.1	Zelená klenba	24
7	Rudolf II. a Drážďany	25
7.1	Návštěva Rudolfa II. v Drážďanech	25
8	Výměna darů mezi Rudolfem II. a saskými kurfiřty	27
8.1	Předměty „tajného technologického přenosu“ mezi Augustem a Rudolfem	27
8.2	Cílený dar: zaměřovací nástavec děla	28
8.3	Orientální dary od Rudolfa II. na počátku vlády Kristiána II.	29

8.4	Motivy pro vzájemné vztahy.....	30
8.5	Dary od saského dvora Praze	30
8.6	Sběratelský rozdíl mezi Rudolfem II. a saskými kurfiřty	31
9	Umělci mezi Prahou a Drážďanami	32
9.1	Hans Wecker	32
9.2	Giovanni Maria Nosseni	33
9.3	Caspar Lehmann.....	34
9.4	Jacob Zeller	34
9.5	Hudebníci	35
9.6	Sebald Schwertzer	36
9.7	Johannes Kepler	37
9.8	Adriaen de Vries	38
10	Přírodovědná knihovna Tychona Braha	38
11	Z Turína do Drážďan přes Prahu	39
12	Závěr	40
13	Seznam použitých zdrojů.....	42
14	Přílohy.....	48

Abstrakt

Tématem bakalářské práce je vztah dvorského okruhu císaře Rudolfa II. k Drážďanům. V druhé polovině 16. století, kdy se politické vztahy v Evropě odvíjely od náboženské příslušnosti, si katolicky orientované císařství přesto dobře rozumělo s luterským saským kurfiřtstvím. Důvodem bylo jejich společné vymezení se proti kalvinistům, o čemž se Vídeň a posléze Praha se Saskem přesvědčovaly vzájemnými návštěvami a zejména dary kulturního rázu. Jak císař Rudolf II. a jeho otec Maxmilián II., tak saští kurfiřti August a jeho vnuk Kristián II. byli vášnivými milovníky kultury, a také vědy. Jelikož Prahu a Drážďany nedělila velká vzdálenost, mohla si obě rezidenční města svou náklonnost prokazovat častěji. Darovaných předmětů se po Labi přepravilo mnoho a jejich značná část nevyčísitelné hodnoty se dochovala dodnes. Najdeme je v muzeích ve Vídni, v Praze i v Drážďanech.

Klíčová slova

Rudolf II., císař, August, Kristián, kurfiřt, Drážďany, Praha, umění, dary, malíř,

Abstract

The topic of this bachelor's thesis is the relationship between the court circle of Rudolf II. to Dresden. In the second half of the 16th century, when political relationships in Europe depended on religious belonging, the catholic-oriented imperial dynasty stood well with the lutheran Electorate of Saxony. The reason behind was defining themselves commonly against calvinism, of which Vienna and later on Prague and Saxony both convinced each other by mutual visits and especially by culture-oriented gifts. The emperors Rudolf II. and his father Maximilian II. as well as the saxonian electors Augustus and his grandson Christian II. were passionate about culture and also about science. The not so great distance between Prague and Dresden enabled both royal capitals to demonstrate their affection more often. There were a lot of items being shipped up and down the river and a significant part of incalculable worth have been preserved to this day. We can find them in the museums of Vienna, Prague and Dresden.

Key words

Rudolf II., emperor, Augustus, Christian, elector, Dresden, Prague, art, gifts, painter

1 Úvod

V raném novověku bychom nenašli žádná jiná rezidenční města, která by si byla zeměpisně i kulturně tak blízka Praha a Drážďany. Habsburskou Prahu a wettinské Drážďany od sebe dělilo jen několik dní cesty po pevnině či příjemná cesta lodí po Vltavě a Labi, a tak zde docházelo k hojným vzájemným návštěvám spojenými s politickými a kulturními záležitostmi. Užší dynastické vztahy mezi oběma knížecími dvory ovšem započaly až roku 1553, když na trůn nastoupil kurfiřt August Saský (Bukovinská, Konečný, 2018: 7).

Cílem této práce je zmapovat vztahy mezi pražským a drážďanským dvorem v druhé polovině 16. století a počátkem 17. století čili během vlády císaře Rudolfa II. Pro lepší pochopení pozadí a kontextu je nutné občas zabrousit i do jiného časového období či jiných oblastí v Evropě, ale středem zájmu zůstávají Praha a Drážďany.

Pokud si máme představit panovníky českých zemí, široké veřejnosti se bezpochyby vedle Přemysla Otakara II., Karla IV. či Václava IV. vybaví i Rudolf II., který je úzce spjat s Prahou a jejími památkami. V souvislosti s historií panovníků Saska či zde konkrétně Drážďan většinu lidí zase napadne August II. Silný či Albert, ale jak i historické prameny zmiňují, tři saské kurfiřty, kteří vládli současně během vlády Rudolfa II., si veřejnost příliš nevybaví.

Nejprve se zaměřím na situaci v Evropě za Habsburků od první poloviny 16. století s podrobnějším popisem českých zemí a Drážďan a na kořeny mnoha nesvárů, totiž náboženské napětí kolem roku 1600. Poté představím uměleckou epochu renesance, která v 16. století vrcholila a od níž se odvíjí vztahy pražského a drážďanského dvora, jejichž hlavní představitele charakterizují v dalších kapitolách, včetně císařského dvora. Po seznámení se s náboženskými, politickými a kulturními okolnostmi, postoji a záliby jednotlivých panovníků následuje pokus o proniknutí do konkrétních interakcí mezi Rudolfem a všemi třemi panovníky drážďanského dvora se zacílením na vzájemné dary. Jejich výměna představovala v této době velká gesta, která hrála významnou roli v rozvoji politické a náboženské spolupráce. Díky úzkému vztahu a stejným zájmům obou dvorů a zároveň krátké vzdálenosti mezi oběma jejich rezidencemi docházelo i k výměně umělců, kteří tvořili jak pro císaře, tak pro kurfiřty.

2 Střední Evropa v době Habsburků

V létě roku 1526 se křesťanská Evropa zmítala v panickém strachu z armády Turků, která snadně postupovala do Uher a ohrožovala celý kontinent. Ačkoliv se všude upozorňovalo na nutnost obrany, nakonec se Turkům postavil pouze český a uherský král Ludvík Jagelonský, jehož nepočetnou a špatně zorganizovanou armádu Turci brzy zničili, Ludvík sám zahynul na útěku v bažinách. Ludvíkův švagr, Ferdinand Habsburský, který Ludvíkovi neposkytl v boji žádnou pomoc, prosazoval s odkazem na dědickou smlouvu mezi Habsburky a Jagellonci svůj nárok na uvolněný trůn a byl roku 1526 stavovskou obcí zvolen. Ferdinand ovšem zklamal představu stavů o zabezpečení jejich práv zemskými zákony i jejich víru, že budou mít nad králem kontrolu. Nesnesl totiž představu dualismu panovnické a stavovské moci a jeho cílevědomost prohlubovala rozpor mezi ním a stavovskými zájmy čím dál více. Neshodli se mimo jiné ani ve stanoviskách k reformaci či centralizaci. Ferdinand inicioval ideu habsburské monarchie a domáhal se i titulu uherského krále. Jeho nebezpečné vojenské potyčky s uherským králem Janem Zápolským umožnily Turecku znovu vojensky zasáhnout. I přes tyto nevýhody rod Habsburků z existence středoevropské monarchie spíše těžil, a to zejména z toho důvodu, že Ferdinand naprosto loajálně respektoval nadřazenost svého bratra, císaře Karla V. a zcela podporoval společné habsburské zájmy (Janáček, 2014: 5-12).

Centrum habsburské moci zůstávalo ve Španělsku, neboť Karel V. byl politicky i ekonomicky velmi zdatný. Čím agresivnější ovšem byla jeho politika, tím více se objevoval odpor ze strany jiných zemí, například ekonomicky rychle vzkvétajícího Nizozemí či dokonce i vídeňského dvora, který po dvaceti letech již znatelně sledoval rovněž vlastní cíle. V otázkách reformace a protireformace byli ovšem křesťanští Habsburkové zajedno, i když ne tolik z osobního přesvědčení, jako spíše kvůli politickému postavení v Evropě. Brojili proti reformaci a usilovali o regeneraci katolicismu. První velký vnitřní konflikt v monarchii způsobila šmalkaldská válka v Německu, po které se v roce 1547 Praha stala centrem stavovského odboje proti habsburské vládě. Ferdinand se měštům a měšťanům pomstil krutými sankcemi, ale protestantskou opozici v Čechách a Německu se mu porazit nepodařilo, ba naopak se říše rozdělila na katolický a protestantský tábor. Roku 1556 předal nezдарy své říšské konfesijní politiky unavený španělský císař Karel V. císařskou korunu svému bratrovi Ferdinandovi a bratři si rozdělili mocenské sféry obou habsburských větví.

Karlovi potomci měli vládnout Španělsku a Nizozemí a Ferdinandovi zůstala středoevropská monarchie (Janáček, 2014: 12-24).

2.1 Situace v Praze

Královské město Praha bývala již ve 13. století rezidencí králů a o její rozkvět se poté postaral převážně Karel IV. a jeho syn Václav IV, kteří z ní učinili hlavní město Svaté říše římské. K tomu výrazně přispělo i založení první univerzity severně od Alp a východně od Rýna v roce 1348. Kolem roku 1600 byla Praha městem mnoha konfesí. Již dávno před luterskou reformací v roce 1517 zde bylo rozšířené učení Jana Husa. Augšpurský mír z roku 1555 v českých zemích neplatil, až do roku 1563 zde zajišťovala kališnicko-katolické legální dvojvěří kompaktáta ve znění z roku 1436. K jejich náhradě na kališnicko-luteránské bázi došlo v rámci České konfese (*Confesio Bohemica*). Rudolf II. usednutím na císařský trůn v roce 1576 učinil Prahu svým sídelním, velmi kosmopolitním městem, do kterého roku 1583 i formálně přestěhoval císařský dvůr. (Syndram, 2017: 7-9).

Když se v roce 1583 Rudolf přestěhoval do Prahy, aby z ní učinil své císařské sídlo, uvědomoval si, že je to město silně protestantské, neboť většina českých utrakvistů přijala principy luterské nebo kalvínské reformace a již nelpěli na basilejských kompaktátech. Protireformace se zde horlivě odmítala, k tomu se sem navíc stěhoval nemalý počet cizinců, velmi často protestantů. I přes tuto náladu, která zde panovala se nakonec rozhodl, že se zde bude nacházet ve větším bezpečí než ve Vídni (Janáček, 2014: 284-286).

Jeho stále se zhoršující se zdravotní problémy zneužil jeho bratr Matyáš (Syndram, 2017: 7-9). Došlo ke střetům, z nichž nakonec česká stavovská obec vytěžila majestát na náboženskou svobodu z roku 1609.

2.2 Situace v Drážd'anech

Roku 1485 se Drážd'anany staly rezidencí albertinské větve wettinské dynastie. Pod vládou vévody Jiřího Saského byli obyvatelé zámku mocní a bohatí a sám vévoda byl do své smrti roku 1539 největším odpůrcem luterské reformace církve a zároveň podporovatelem

katolické reformace. Ve šmalkaldské válce bojovali Wettinové pod vedením vévody Mořice na vítězné habsburské straně, což jim umožnilo převzít od Karla V. kurfiřtskou hodnost a tím ještě více rozšířit své bohatství. Užší vztahy s habsburským císařstvím navázal díky osobním známostem z dětství až August, za jehož vlády se Drážďany stávaly čím dál modernější a reprezentativnější. Jeho syn Kristián I, který vládl pouze pět let, se od habsburského císařství distancoval a zanechal po své smrti roku 1591 napjaté náboženské vztahy. Jeho syn Kristián II. vztahy obnovil a vytvořil opět harmonické partnerství mezi oběma městy (Syndram, 2017: 7-9).

2.3 Náboženské nepokoje kolem roku 1600

Ve Svaté říši římské nepředstavovala druhá polovina 16. století období nekonečných válek a konfliktů, ba naopak. Augšpurský říšský a náboženský mír z roku 1555 přinesl luteránům oficiální právo na jejich víru. Lze v něm spatřit předběžný konec reformace a mezi německými knížaty zavládl mír. „*Posléze byla zavedena zásada ‚Cuius regio, eius religio,‘ podle které byl kníže určité země oprávněn určit náboženské uspořádání pro své poddané; tito poddaní obdrželi zároveň právo opustit zemi, pokud se z důvodu svědomí nemohli hlásit k oficiální víře.*“ (Watanabe-O’Kelly, 2017: 14).

Augšpurská svoboda vyznání ovšem nezohledňovala kalvinisty, což vedlo ke sporům trvajícím až do konce třicetileté války, kdy byla evangelická víra oficiálně uznána. V ortodoxně-luteránském prostředí jako bylo v Sasku v čele s Augustem Saským, kde luteráni sami sebe nazývali pravými luterány, byli kalvinisté tvrdě pronásledováni, a to včetně významných osobností. Zatčen a deset let vězněn byl například hornolužický Caspar Peucer, Augustův osobní lékař, matematik, zeměměřič, astronom a rektor wittenberské univerzity (tamtéž, S. 14).

Císař Rudolf byl sice katolík, ale vůči papežovi byl nedůvěřivý a do svých služeb přijal člověka jakéhokoliv náboženství. Později ale v rámci protireformace vydal přísná nařízení proti protestantům jako například zákaz protestantských bohoslužeb ve Vídni či uzavření kostelů a škol (tamtéž, S. 14).

„*Kalvínský falcký kurfiřt Fridrich IV. se pokusil sloučit všechny protestanty do spolku, to ovšem ztroskotalo na odporu saských luteránů, věrných císaři*“ (tamtéž, S. 15). Po

vyostření konfliktů uvalil císař říšskou klatbu na protestantské město Donauwörth a předal výkon moci do katolického Bavorska. To posílilo protestní hnutí protestantů, kteří císaře vinili z toho, že již nezastupuje zájmy říše, nýbrž jen katolické a habsburské. V roce 1608 nakonec vznikla protestantská unie, jejíž členové si v rámci desetiletého defenzivního spojení slíbili vzájemnou pomoc v případě útoku. Odezva na sebe nenechala dlouho čekat a v roce 1609 vznikla Katolická liga, taktéž defenzivní uskupení (tamtéž, S. 15-18).

3 Renesance

V době vlády Rudolfa II. vrcholila v Evropě vrcholila renesance neboli věk humanismu či manýrismus a šířila se po celém kontinentu. Na dvůr císaře Rudolfa II. přicházelo mnoho myslitelů a tvůrčích osobností, čímž se obnovily kdysi Karlem IV. opečovávané kulturně-umělecké vztahy mezi Itálií a českými zeměmi (Vurm, Foffová, 2019:14-17).

Renesance byla uměleckým a myšlenkovým proudem, který vznikl v italské Florencii a který se vyznačoval obnovou antických tradic. Oživený zájem o myšlenky řeckých a římských filozofů byl impulsem pro mimořádný rozvoj vzdělanosti, umění a architektury. Malíř Raffael Santi znázorňuje renesanci ve své nástěnné malbě Athénská škola, kde sebe a své současníky zpodobňuje v postavách antických filozofů a umělců. V českých zemích příchod renesance symbolizovala okna Vladislavského sálu na Pražském hradě, která v 90. letech 15. století navrhnul architekt Benedikt Ried. (Vurm, Foffová, 2019:11). První renesanční stavbou na území českého království byl letohrádek v zahradách Pražského hradu, který nechal v letech 1538-1566 postavit Rudolfův děd Ferdinand I. italským architektem Paolo della Stella pro svou manželku Annu Jagellonskou. Výzdoba letohrádku znázorňovala habsburský rod prostřednictvím příběhů antických bohů a bájných hrdinů jako vyvolené císaře země (Vurm, Foffová, 2019: 33).

3.1 Manýrismus

Pojem manýrismus pochází z latinského slova *maniera*, jež znamená návyk. Je chápán jako umělecký směr přejímající prvky dříve vzniklých děl a vytvářející pocit odcizení tím, že výtvoři znehýbní v znetvořené formě. Je spojen s vrcholným obdobím renesance, kdy se

tržní vztahy odosobňují a dochází k byrokratizaci veřejné správy, které se vzdalují člověku. „V této době geocentrická představa vesmíru je nahrazena heliocentrickou, christocentrismus antropocentrismem, univerzální katolicismus reformací a protireformací“ (Vláčil, 2017).

Na jedinci nezávislé přírodní zákony dává umělcům podnět k nezávislé, originální a svobodné tvorbě, která se odklání od vnímané skutečnosti a jež se nezaměřuje na napodobení přírody. Naopak, oživuje anorganickou přírodu a odlidšťuje lidské světy. „Působí nadále jako nástroj obrazotvorného osamostatnění odcizeného světa, umožňujícího subjektivně se vyrovnat se znepokojením, které vyvolává. Deformace smyslově vnímatelné skutečnosti má sloužit její transcendenci“ (Vláčil, 2017).

S manýrismem se pojí termíny jako *grazia*, znamenající lehkost tvorby nebo *terribilita*, znamenající úděsnost činu (Vláčil, 2017).

3.2 Literatura

V renesanční Evropě vznikala četná literární díla, z nichž dodnes čerpáme myšlenky a pocity. V roce 1587 vzniklo dílo *Historia von D. Johann Fausten*, ve kterém anonymní autor popisuje Fausta jako znamenitého teologa, který se otočil zády ke své víře a přidal se k těm, kdo praktikují černou magii, prorokování a čarodějnictví. Podle vypravěče již nebyl Faust teologem, nýbrž „světákem“, který sám sebe nazýval lékařem, astrologem, matematikem a pohrával si s farmakologií. Tyto obory byly považovány za nebezpečné a bezbožné, protože se vzdalují Bohu a přibližují se d'áblu. Uzavření smlouvy mezi Faustem a d'áblem a Faustova krutá smrt vychází z představy, že neomezené vědění a experimentování je nebezpečné a neumožňuje již navrácení se k Bohu. Mezi lety 1605 a 1615 vznikl román *Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha* od Miguela Cervanta, ve kterém zpochybňuje čtení, chápání a smyslové vnímání. „Tak jak si Faust pokládá otázku, co je realita, co je kouzlo, tak jak Hamlet a Lear přemítají na pokraj šílenství nad bytím a zdáním, tak si a čtenářům pokládá i Don Quijote otázku, co je vůbec realita, jak ji lze rozlišit od snu, když nemůžeme důvěřovat ani svým smyslům, ani slovům“ (Helen-Watanabe-O'Kelly: 2017: 18-21).

4 Rudolf II.

Císař a král Rudolf II. byl jedním z nejvýznamnějších panovníků českých dějin. Narodil se v roce 1552 ve Vídni jako syn pozdějšího císaře Maxmiliána II. a infantky Marie Španělské, která byla jeho sestřenicí. Bratři Ferdinand I. a Karel V. byli Rudolfovi dědové (Martínek, 2017: 6).

Narodil se v době, kdy se habsburská říše rozprostírala od střední Evropy až po americký kontinent a Španělsko, její tehdy nejmocnější část, prožívalo svůj Zlatý věk. Roku 1556 se Rudolfův děd Karel V. vzdal svých panství, jeho syn Filip II. zdědil španělský trůn a Rudolfův druhý děd Ferdinand I. získal císařský trůn. Ve věku deseti let byl princ Rudolf vyslán ke dvoru strýce Filipa II. do Španělska, kde získal mimořádné vzdělání. Byl vyučován ve státnických záležitostech a dvorní etiketě a došlo k prvním setkáním s jeho pozdějšími vášněmi, a to architekturou, alchymii a uměleckými sbírkami. Filip II. do té doby do sebe uzavřeného Rudolfa silně ovlivnil svými zálibami. Během Rudolfova pobytu ve Španělsku vznikl nejambicióznější stavební projekt královského sídla El Escorial sestávající z paláce, katedrály a kláštera. Součástí mohutného sídla byla bohatá knihovna, zdobené interiéry, škola, objemné umělecké sbírky, lékárna, laboratoře, vodní nádrže, zahrady i nemocnice. (Vurm, Foffová, 2015: 55)

Roku 1572 byl Rudolf korunován na krále uherského, v roce 1575 na krále českého a po smrti otce Maxmiliána v roce 1576 na císaře. Inteligentní a vzdělaný Rudolf II. se stal nejmocnějším vládcem Evropy, který se stavěl vlažně k náboženství i sňatkům. I když měl pro ženy slabost, zarputile se odmítal oženit. Celý život byl poněkud podivínský, bez smyslu pro humor, a bylo mu nejlépe mezi umělci, vědci a alchymisty (Martínek, 2017: 7).

Ačkoliv se od císaře očekávalo nekompromisní hájení habsburských zájmů a naprostá věrnost katolické církvi, držel se této linie jen v oblasti politiky. V soukromí se z něj stal tolerantní panovník, podporující umělce v podstatě bez ohledu na jejich náboženské vyznání. Byl evropsky významným mecenášem umění vrcholné renesance (Vurm, Foffová, 2015: 55).

Ovšem Rudolfův duševní stav a jeho zvláštní záliby vedly k zanedbávání vladařských povinností. „*Významné osobnosti musely čekat často celé týdny na audienci, zatímco do císařských komnat získávali snadno přístup podezřelí lidé, kteří chtěli císaři údajně svěřit*

nějaké dosud netušené poznatky z oblasti uznávaných i obskurních věd nebo mu chtěli předvést výplody svého tvůrčího snažení, a kteří všem kromě císaře připadali na první pohled jako podvodníci“ (Janáček, 2014: 302–303). Po roce 1596 se již netajil tím, že ho vladařské povinnosti nebaví a že ho zbytečně odvádí od jeho sběratelské záliby. Jeho okolí samozřejmě vadila i skutečnost, že na své zájmy odčerpává finanční prostředky dvora.

V roce 1606 se Rudolfovo duševní onemocnění zhoršilo. Doprovázely ho kromě melancholických stavů i výbušné záchvaty a pro jeho neschopnost střízlivě vládnout se okolí bálo ohrožení dynastie. Chyběl mu legitimní syn jako nástupce. Jeho situaci pro sebe využil jeho bratr Matyáš, rakouský arcivévoda, který velmi usiloval o převzetí Rudolfovy moci, a tak svolal schůzi všech mužských členů rodiny. Arciknížata souhlasila s Matyášovým nástupnictvím po Rudolfovi a slíbila mu podporu. Dalším nutným krokem pro získání dědictví bylo projednání této skutečnosti s papežem, španělským králem a říšskými kurfiřty (Janáček, 2014: 502).

Roku 1608 došlo ke konfliktu v „domě habsburském“, do něhož se intenzivně zapojili také stavové českých i uherských zemí. Výsledkem bylo rozdělení moci mezi oba bratry. Císařovi zůstaly Čechy, Slezsko a Lužice a říšská císařská hodnost. Matyášovi připadlo Rakousko, Maďarsko a Morava. Cenou, kterou Rudolf zaplatil českým a moravským stavům za podporu proti jeho bratru, bylo vydání Majestátu náboženských svobod roku 1609. O tři roky později, po ztroskotání Rudolfova dobrodružného pokusu získat zpět své postavení pomocí pasovského vojska, se Matyášovi podařilo přimět Rudolfa k rezignaci a získat tak svatováclavskou korunu. Titul císaře, Hradčany a uměleckou komoru si Rudolf ponechal do své smrti na počátku roku 1612 (Syndram, 2017: 9).

4.1 Dvorní okruh Rudolfa II.

Rudolf měl k umění blízko i díky svým předchůdcům, kteří také pěstovali zájem o umění a přírodní skvosty. Součástí jeho života byli umělci, stavitelé a vědci z dvorů jeho děda Ferdinanda I., strýce Ferdinanda II. a zejména jeho otce Maxmiliána II. Mnoho osobností zaměstnaných Maxmiliánem poté působilo v Rudolfově službách (Vurm, Foffová, 2019: 90).

V roce 1583 Rudolf II., který reálně sídlil na Pražském hradě již od roku 1576, oficiálně přenesl svůj dvůr z Vídně do Prahy. V roce 1576 bylo na dvoře zaměstnáno 700 lidí, kteří vykonávali nějakou službu. Spolu s rodinnými příslušníky a služebníky se tedy do nového císařského sídla mělo stěhovat několik tisíc lidí. Nejdůležitější byli ústřední dvorské úřady jako tajné a dvorské rady, dvorské komory či válečné rady. Druhou skupinu představovali čestní hodnostáři a služebníci, jejichž odměna byla malá a funkce byly spíše prestižního rázu. Všichni čestní úředníci tvořili reprezentativní sbor panovníka, kterému dodávali na vznešenosti. Třetí skupinou byla císařova osobní stráž.

Až potom byli do seznamů tzv. „hofštátu“ zaznamenáni všichni zaměstnanci, kteří pečovali o císařovo blaho. Kromě personálu kuchyně se jednalo o řemeslníky různých profesí zaměstnané výhradně na císařském dvoře. Mimo jiné bychom zde našli zlatníky, ostruháře, výrobce stanů, platnéře, krejčí, hodináře, truhláře, čalouníky, ševce, kloboučníky, mečíře, kováře, výrobce rapírů nebo brníře. V malém zastoupení zde byli uvedeni i apatykáři, malíři nebo portrétisté. Výdaje dvora se za císaře Rudolfa zvýšily asi o 66%. Jedním z důvodů bylo, že zaměstnával osoby neobyčejných povolání jako byli badatelé, alchymisté či šarlatáni. Svou roli ale hrálo také zasvěcené mecenášství a s tím spojená císařova velkorysost v zaměstnávání umělců. (Janáček, 2014: 287–288).

4.1.1 Giuseppe Arcimboldo

Dvorním malířem již za Maxmiliána II., a potom i Rudolfa II., ale i organizátorem oblíbených slavnostních průvodů byl italský mistr Giuseppe Arcimboldo. Vytvářel velmi osobité až bizarní portréty, složené například z různých předmětů, květů nebo živočichů. Rudolfa II. vymaloval ze zeleniny jako antického boha Vertumna. (Martínek, 2017: 18). Ve své alegorii vody sestavil ženu z ryb a mořských živočichů nebo vytvořil mužskou hlavu, jež se po obrácení stala pečínkou. Jeho obrazy byly komplexní a působily zašifrovaně. Během vlády Rudolfa se sice odstěhoval zpět do Milána, ale nadále na dálku pečoval o rozšiřování císařovy sbírky.

4.1.2 Hans von Aachen

Po odchodu Arcimbolda nahradil roli klíčového uměleckého manažera portrétista Hans von Aachen, který císaři poskytoval i služby znalce umění či nákupčího obrazů (Martínek, 2017: 18). Býval současníky označován za spíše jednoduššího než chytrého, katolického muže, který miluje pravdu. Velice ho opěvuje Nosseni, který mu věnoval empatický sonet s chválou na jeho osobu (Kappel, 2017: 101-102). Německý manýristický malíř svůj osobitý styl získal v Itálii a na dvůr Rudolfa II. přešel roku 1597. Byl brilantní portrétista a tvořil alegorické, mytologické a náboženské výjevy (Artplus, cit. 2020).

4.1.3 Bartoloměj Spranger

Ještě déle než Arcimboldo a nejdéle ze všech umělců pracoval na vídeňském a pražském habsburském dvoře Rudolfa II. Bartholomeus Spranger. Pocházel z Antwerp, přišel do Prahy v roce 1546 a v císařských službách zůstal až do své smrti v roce 1611. Zpočátku maloval krajiny, ale na dvoře se dále rozvíjel. V Itálii se naučil vytvářet fresky a posléze i miniatury. Pro Rudolfa II. pracoval jako malíř i jako kurátor umění a ústředním námětem pro jeho obrazy byla mytologie. Později vytvářel i alegorické obrazy a císaři na oslavu jeho vlády namaloval rozměrné plátno *Triumf moudrosti*. Na konci 16. století postavy s hladkými rysy nahradil téměř zesměšňujícími figurami a pomocí světla a stínu tvořil barvu pleti. Na Bílé věži Pražského hradu se dochovala jediná freska od Sprangera, která představuje Hermathenu (Zlatohlávek, 2012).

4.1.4 Roelandt Savery

Rudolfa II. uhranulo vyobrazování přímo pozorované flory a fauny. Poté, co si od vlámského malíře Roelanda Saveryho objednal několik obrazů zátiší s květinami, pozval ho k sobě na dvůr, aby zde zobrazoval zvířata ze zahrad Pražského hradu a přírodu. Jeho zachycování přírody¹ nejen pražských zákoutí jsou velmi hodnotné, neboť přibližují tehdejší

¹ Viz příloha – obr. 1

podobu Prahy a okolí. V roce 1606 splnil Savery Rudolfovi přání zachytit přírodu v Alpách (Zlatohlávek, 2012).

4.1.5 Další významní umělci

V Praze nečekaně skončil i malíř Josef Heintz, který měl původně namířeno z Itálie na dvůr Kristiána I., když ten náhle zemřel. Své štěstí tedy zkusil u císaře, který ho ihned přijal. Během svého působení na dvoře nakupoval pro Rudolfa obrazy v Německu a Itálii, kde také maloval památky. Více času nakonec trávil na cestách než na pražském dvoře (Fučíková, 88-89). Na dvoře Rudolfa II. působili také významní malíři jako Egidius Sadeler či Roeland Savery. Ze slonoviny na císařském dvoře vyráběl řezbář Nikolaus Pfaff. (Kappel, 2017: 107). Hans Hoffmann maloval přírodniny, více se ale proslavil kopírováním Dürerových děl. Známy je kupříkladu Zajíc v lese, který byl zhotoven ve více variantách. I Hoffmann u císaře zůstal až do své smrti (Zlatohlávek, 2012).

4.1.6 Alchymie

Se saskými kurfiřty Rudolfa pojila např. vášeň k alchymii. Alchymistická laboratoř se nacházela na drážďanském zámku i na pražských Hradčanech, kam Rudolf II. povolal alchymisty, jako byli např. Edward Kelley, John Dee, Oswald Croll, Michael Maier, Michael Sendivogius či Sebald Schwärzer (Helen-Watanabe-O'Kelly: 2017: 18).

Rudolf v alchymii spatřoval naději duchovní reformy, která zázračně změní evropskou společnost. „*Chaotická a vyčerpávající válka s Turky na východě ho trápila stejně jako ambice příbuzných i domácí šlechty či nevraživosti mezi katolíky a protestanty*“ (Vurm, Foffová, 2019: 145).

4.1.7 Hudba

O hudbě na císařském dvoře se dochovalo méně pramenů než pro výtvarné umění, ale pro Rudolfa byla nepostradatelná. Skládali se pro něj duchovní skladby či slavnostní

předehry, na dvoře hráli trubači. Na dvoře působil slovinský mistr Jacobus Gallus či vlámský skladatel Philippe de Monte nebo i šlechtic Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic (Martínek, 2017: 18).

4.1.8 Astronomie

Rudolf II., kterému učarovaly přírodní vědy, si do Prahy pozval dánského astronoma Tychona Braha, který před vynalezením teleskopu umožnil pozoruhodně přesné astronomické pozorování. Do Prahy s ním přišel i jeho asistent Johannes Kepler, astronom, astrolog, matematik, teolog a optik, který byl po smrti Braha v roce 1601 jmenován dvorním matematikem a vedoucím císařské hvězdárny. Kepler se zasloužil o rozvoj více vědních disciplín. Objevil například zákony, podle nichž se planety obíhají kolem Slunce, které známe pod názvem Keplerovy zákony. Roku 1627 vyšly Rudolfské tabulky, které sestavil na základě výsledků pozorování Tychona Braha. (Helen-Watanabe-O'Kelly: 2017: 18).

4.1.9 Další vědy

Mezi další zájmy, které Rudolf sdílel se saskými kurfiřty, patřilo hornictví a vyhledávání i na svou dobu špičkové umělecké zpracovávání minerálů. Jeho důležitým poradcem byl v této oblasti Lazarus Ercker ze Saska (Helen-Watanabe-O'Kelly: 2017: 18).

4.1.10 Sběratelská činnost

Namísto politiky či vojenství se Rudolf nejraději věnoval sběratelství. „*Kupoval obrazy slavných mistrů (včetně Leonarda, Raffaela, Dürera či Cranacha), antické sochy, ale i různé kuriozity či šperky. Hlavně kvůli nashromážděným předmětům dokonce nechal část Pražského hradu přestavět. Tak vznikly také místnosti v západním křídle, označované jako Rudolfova galerie, a Španělský sál (dnes užívaný při nejvýznamnějších státních záležitostech)*“ (Martínek, 2017: 20).

5 Drážďanští panovníci v době vlády Rudolfa II.

Na první pohled se zdá, že přelom 16. a 17. století bylo v Sasku bezvýznamnou časovou vsuvkou mezi delšími obdobími vlády kurfiřta Augusta Saského a Johanna Georga I. (Kroll, 2007: 126) Navíc o panovnicích této doby – Kristiánovi I. a jeho synovi Kristiánovi II. - se mi podařilo nalézt značně méně pramenů v porovnání s většinou ostatních saských vládců. Zkoumáme-li však toto období z hlediska kulturního a s přihlédnutím k vládě krále a císaře Rudolfa II., zjistíme, že tato doba byla naopak velmi bohatá.

„Vévoda Mořic Saský získal po šmalkaldské válce v roce 1547 kurfiřtskou hodnost, která opravňovala k volbě císaře, čímž byly Drážďany povýšeny na kurfiřtskou rezidenci“ (Schmidt, 2010: 11).

5.1 August Saský

Přestože období vlády Augusta Saského trvalo 33 let, jeho doba, ani on sám se netěšil velkému zájmu ze strany veřejnosti ani historiografie. Zastínil ho totiž jeho starší a úspěšnější bratr Mořic, a ještě mnohem více Augustův praprapravnuk „August II. Silný,“ nejpopulárnější panovník Saska. (Kroll, 2007: 110). August Saský bývá popisován jako opilecký, výbušný a pomstychtivý despota, jehož zahraniční politika byla nejistá a bez plánů. Jakožto patriarchální „otec vlasti“ se měl zaměřovat na vnitrostátní, právní, hospodářskou a architektonickou oblast, ale nevyužívat své možnosti v zahraniční politice. Ovšem v devadesátých letech přinesly nové historické studie spoustu nečekaných a od tradice značně odlišných poznatků. August výměnami území podstatně stabilizoval své kurfiřtské panství i hospodářskou základnu své politiky. Augustovi je dnes také připisován velký význam i v otázce stabilizování říše mezi augšpurským mírem a třicetiletou válkou (Kroll, 2007: 111).

V roce 1542, tedy rok poté, co se jeho bratr Mořic ujal vlády, navázal August při pobytu na dvoře krále Ferdinanda I. úzké vztahy s Habsburky, když se spřátelil s budoucím císařem Maximiliánem II. Roku 1547 se oženil s vlivnou dánskou princeznou Annou, s níž ho pojily společné zájmy i schopnosti. Na tehdejší dobu disponovala neobyčejně velkou mocí a v historickém povědomí se ustálilo spojení „Otec August“ a „Matka Anna“ (Kroll,

2007: 112). Po vojácké smrti kurfiřta Mořice převzal August roku 1553 vládu a zajistil usmíření, dohody a vyrovnání s rody, se kterými jeho bratr vedl boje v rámci jeho agresivní expanzní politiky. Nejvýznamnější politickou událostí pojící se s dobou Augusta Saského byl podíl na usnesení říšského sněmu v Augšpurku roku 1555, kde se prosadila koncepce trvalého náboženského míru. Kurfiřtské Sasko zde převzalo roli protestantského vedoucího území v říši a saský kurfiřt společně s říšskou hlavou katolíků představovalo jakousi moc zaručující náboženský a zemský mír. August byl zvolen velitelem oblasti. (Kroll, 2007: 113-114). I přes svou zdrženlivou politiku dovedl August v dobách míru rozšířit teritorium saského kurfiřtství, včetně diecézních oblastí a „jednotou dynastie, víry a teritoria“ dosáhl stupně homogenity, ve staré říši dosud nevídaného. Pozoruhodné bylo, že se neocítl v žádném větším konfliktu se zemskými stavy, ani ve výraznějších hospodářských či finančních krizích, ba naopak – Sasko bohatlo a August se dokonce osobně podílel na finanční správě, a dokázal šikovně zajistit bohaté úspory (Kroll, 2007: 116). Sasko se pod vládou Augusta těšilo značnému vývoji v otázkách mincovního, lesního, školního a církevního řádu. Významné pokroky učinil prostřednictvím zákonů v oblasti soudnictví a práva, prohloubil správní a úřednický aparát a zasadil se o jeho specializace. Vrcholem reformem přitom bylo založení čtyřhlavé *tajné rady* roku 1574 jakožto nejvyššího organizovaného centrálního úřadu, zasahující celé kurfiřtské Sasko (Kroll, 2007: 117). Politický ráz silících náboženských nepokojů přiměly Augusta ukotvit Sasko v přísném ortodoxním luteránství a zaujmout pevnou obrannou pozici proti expandujícímu kalvinismu. Veškeré Augustovy úspěchy a rozvoj bylo možné realizovat z velké části i díky tomu, že se dané období popisuje jako událostně nudné, tedy bez výraznějších konfliktů, zásahů zvenčí a válek. To vše umožnil zejména na kompromisech založený augšpurský mír (Kroll, 2007: 118).

Tato relativní stabilita pozitivně ovlivňovala i vztahy s habsburským císařem, V alianci Vídně, resp. Prahy s Drážďany, zaujímaly Drážďany rovnoprávnou roli, převážně díky Augustovu zajišťování míru. (Kroll, 2007: 119). Kolem roku 1574 August s Annou nabyli podezření, že je filipisté, stoupenci smířlivě prokalvinistické politiky, kryjící se jménem roku 1560 zesnulého Filipa Melanchtona, chtějí zradit zaprodáním Saska proticísařsky orientovanému falckému kurfiřtství. Tvrdě proto zasáhli proti spiklencům, dokonce i proti těm, se kterými si osobně byli velmi blízko. Touto ráznou brutalitou si svou prehlivostí známý August vysloužil špatnou pověst u publicistů a části historiků, zatímco jeho světlé stránky zůstaly širší veřejnosti dlouho skryty (Kroll, 2007: 122). I přes tyto

události se v Sasku tolerantní koncept augšpurského míru uchovával nadále a August tak výrazně přispěl k tomu, že německá území byla ušetřena náboženské války podobné zhoubnosti, jako tomu bylo v té době ve Francii.

5.2 Kristián I.

Kristián I. se narodil v roce 1560 v Drážďanech jako osmé dítě Augusta a Anny. Jeho náboženské názory a postoje se vyvíjely způsobem, jaký si jeho rodiče rozhodně nepřáli. Ve svých 14 letech přišel na příkaz otce o svého dlouholetého učitele a dvorního kazatele Kristiána Schütze, který se ukázal být proti vůli Augusta stoupencem filipistů a tajný kalvinista. Schütz přišel při pádu filipistů roku 1574 o místo a skončil ve vězení (Kroll, 2007: 126). Pokus těchto humanistických, kalvinisticky orientovaných měšťanských vzdělavců získat vliv na drážďanském dvoře tedy selhal.

Dospívajícího Kristiána jeho učitel ovšem dokázal silně ovlivnit na celý jeho život. Svého nového, přísně luteránského vychovatele, nemohl Kristián vystát. Tyto protichůdné přístupy ze stran učitelů, ale i zásadní neshoda v náboženských otázkách s vlastními rodiči poznamenaly Kristiánův charakter. Odlišnosti mezi západoevropskou radikální reformací a kompromisům otevřeným německým luteránstvím nedokázala jeho slabá osobnost zpracovat. Návštěvníci drážďanského dvora Kristiána popisovali jako sice nadaného, ale velmi nevyváženého mladíka. Jeho nevázaný styl života vyplňovalo nestřídmé pití alkoholu, lov a zadlužování se v hrách. Nedokázal to změnit ani sňatek s hohenzollernskou princeznou, luteránkou Sofií Braniborskou, ani postupné uvedení mladého muže do vládních povinností.

Určitou oporu našel až po převzetí vlády roku 1586 v Nikolausi Krellovi. Ten pocházel z filipistického prostředí a ovlivňoval Kristiána v politice protihabsbursky a ve prospěch francouzského krále (Kroll, 2007: 126). S ohledem na Kristiánovu přízeň, které se kalvinisticky ovlivněný Krell těšil, se očekávala změna orientace saského kurfiřtství směrem ke kalvinismu. Tak daleko to ale nedošlo, neboť Kristián zůstal i jako kurfiřt věrný především svým závislostem na pití, hraní, hodování a rytířských hrách. To ho mj. přimělo nechat ještě v témže roce zřídit v místě stájového dvora u drážďanského rezidenčního zámku kolbiště (Kroll, 2007: 126).

Díky Kristiánově důvěře a podpoře mohl kryptokalvinista Krell prosazovat své reformované osobně-politické cíle jako např. dosazovat na dvůr, do vlády, církve a jako profesory vysokých škol muže, kteří usilovali o druhou reformaci. Roku 1589 se Krell po definitivní prohře luteránů stal kancléřem kurfiřtského Saska a měl tak moc plně ve svých rukou. I přesto vše zůstával Kristián vůči náboženským konfliktům laxní, odmítal se postavit na tu či onu stranu a prohlašoval se za křesťana. (Kroll, 2007: 130). Kristiánova závislost na alkoholu byla pro Krella užitečná. Když do klíčových pozic církve a škol jmenoval kalvinisty, stáhl však na sebe nevraživost luteránů, kteří Sasko nakonec museli opustit. Kalvinisté ovšem narazili i u obyčejných lidí, když rušili některé tradiční rituály, jako bylo vymítání démonů.

Krella nenáviděla i šlechta a také Žofie Braniborská manželka Kristiána, a to jednak proto, že byla celým svým srdcem luteránkou, a jednak proto, že jejího manžela dokázal ovlivňovat víc než ona sama (Kroll, 2007: 131-132). Na největší odpor narážel program kancléřovy zahraniční politiky, který měl jeho myšlenkám dodat evropský rozměr. Tato reformovaná zahraniční politika představovala i rozhodující zlom v doposud úzké spolupráci s habsburským císařským domem (Kroll, 2007: 132). Konec tomuto počínání učinila až Kristiánova smrt v roce 1591.

5.3 Kristián II.

Po smrti Kristiána I. nastal církevně-politický zvrát obrovského rozsahu. Jeho nástupcem se stal nejstarší syn, osmiletý Kristián II., a tak se regenty stali jeho děda kurfiřt Johan Georg von Brandenburg a Fridrich Vilém I. Sasko-Výmarský, příbuzný z rodu Wettinů. O dalším osudu Saska ale ve spolupráci se šlechtici a s vracejícími se luteránskými teology více rozhodovala vdova Sofie, matka Kristiána I. Rozmazlila ho, ale ke vzdělání ho nevedla. Otlý Kristián byl považován za omezeného a bezvýznamného (Kroll, 2007: 132). Po celý svůj rovněž krátký život býval hračkou jiných, vládu za něj vykonávali jeho rádci. Ani on se nevyhnul závislosti na alkoholu. Krell v této době seděl v žaláři, jeho spolupracovníci byli věznění či vyhnaní a vládnoucí skupina kolem Kristiána I. se cítila v ohrožení, a z obavy z pronásledování stran kalvinistů hledala ochranu u Habsburků. Roku 1592–1593 poskytl Fridrich Vilém Rudolfovi II. v počínající „dlouhé turecké válce“ silnou oporu Saska ve formě peněz a vojáků. Nenapadlo ho ovšem spojit tuto pomoc katolickému

domu Habsburků s konfesně-politickými požadavky, jako to udělaly jiné evangelické stavy (Kroll, 2007: 133–134). Od spojení s Habsburky si kurfiřtské Sasko slibovalo posílení vlastní pozice proti kalvinistickým aktivitám (Kroll, 2007: 134). Po sjezdu protestantských knížat, opírajících se o Krellovy stanovy, si saský dvůr čím dál více uvědomoval nutnost přechodu na katolickou zahraniční politiku a Drážďany se staly opěrným bodem evropské habsburské politiky.

Nebyly to ale Drážďany, které z této vlastní změny kurzu těžily, nýbrž Praha a Madrid. Kristián II. se nedočkal ani očekávané podpory ze strany Rudolfa II. ve sporu o dědictví vévodů z Kleve, na které měli Wettinové nárok. Habsburský císař je sice opakovaně oblenil, ale ke skutečnému vlastnictví půdy v dolním Porýní jim dostatečně nepomohl. I přesto vládlo v Drážďanech přesvědčení, že spojení s císařem proti protestantům z falckého kurfiřtství je pro saské kurfiřtství výhodnější. (Kroll, 2007: 133–134).

Nikolaus Krell, který byl v Evropě čím dál více oslavován jako mučedník víry, a o jehož propuštění se během deseti let věznění přimlouvala například i anglická královna. Byl vězněn 10 let, než byla na popud Žofie na Rudolfově říšské dvorní radě v Praze schválena jeho poprava. Tato měla roku 1601 symbolizovat vyhlášení války všem neklidným reformátorům v Evropě. (Kroll, 2007: 135). „*Když mohla být justiční vražda na Krellovi vykonána ve jménu císaře, je v ní spatřován i výsledek spojení mezi vládci v Drážďanech a habsburským domem*“ (Kroll, 2007: 135). V rámci upevňující se sasko-rakouské aliance do Prahy cestoval i sám Kristián I., který ale dle svých vlastních slov na Vltavě vydržel střízlivý sotva hodinu. I jemu se jeho opilecký způsob života stal osudným, v roce 1611 ve svých 28 letech nečekaně zemřel. Jelikož byl bezdětný, usedl na trůn jeho bratr Jan Jiří I. Saský (Kroll, 2007: 136).

6 Rezidenční zámek v Drážďanech a zbrojnice

Do doby, než byl postaven zámek, byly Drážďany kulturně ještě nevýznamné. O změnu se zasadili kurfiřti Mořic a poté jeho bratr August, za jejichž vlád se město začalo měnit v kulturní skvost. Kristián v tomto rozvoji hodlal pokračovat. Roku 1589 byl položen základní kámen „nové tvrzi nebo kopce u cihelné brány“, dnešní Brühlovy terasy, po jejíž dostavbě

bylo opevnění Drážďan uzavřené. Svěrazně se zde prolínaly stavby tvrze a stavby pro potěšení, docházelo ke spojení úsilí o bezpečí a radosti ze života.

V Itálii se tehdy zrodila a dál šířila myšlenka letohrádku, který místo praktičnosti vystupňoval radost z bytí, což tvořilo základ řady jedinečných staveb, mezi nimi například i Belveder na pražských Hradčanech. Ten byl zřejmě inspirací pro Kristiána I., člověka renezanční nátury, když si ve své rezidenci nechal postavit „Lusthaus auf der Jungfer“ (stál na baště sv. Panny Marie). Zvláštní bylo, že kurfiřt nechal zřídit letohrádek na vrcholku hradební věže, tedy v nejdůležitější části tvrze. Ochranu zajišťoval ohoz s 36 kanóny, rozmístěnými kolem altánu. Zde se mohl kurfiřt v klidu a bezpečí schovávat před svými nepřáteli či hostit návštěvy, a přitom si užívat dalekého výhledu, který sahal až k vrcholům Krušných hor. (Schumann, 2011: 60)

Kurfiřt Kristián II. Saský si během zřizování drážďanské konírny Stallgebäude (dnešní Johanneum²) nechal sestavit sbírku orientálních uměleckých děl, později pojmenovanou jako Turecká komora, která byla součástí kurfiřtské zbrojnice. Obsahovala zejména významné dary jako např. orientální zbraně, které Drážďany roku 1587 obdržely darem od vévody toskánského a od velkovévodů savojských a mantovských. Značná část této sbírky je ještě dnes k vidění na drážďanském rezidenčním zámku (Schuckelt, 2017: 147).

6.1 Zelená klenba

Sbírku kuriozit, tzv. kunstkomoru (*Kunstkammer*) založil roku 1560 na rezidenčním zámku již kurfiřt August I. Saský (Baier, 2006). Od roku 1572 je pro pokladnici rodu Wettinů doložen název „Zelená klenba (*Grünes Gewölbe*)“. Toto pojmenování odráží charakteristiku tehdy zeleně vymalovaných místností. *Grünes Gewölbe* dnes patří k nejstarším speciálním muzeím světa. (Quinger, 1999: 62). Barva v názvu se ovšem netýká mimořádně kvalitního štukového stropu, který býval vždy bílý, tematizuje ovšem dodnes malachitově zelené hlavice a sloupů. Na štukovém stropě se odehrávají antické scénky s námětem erotiky či plodnosti. Z některých lze identifikovat autora – umělce Antonia Brocca u Campione, jenž přišel do Drážďan kolem roku 1552. Mezi lety 1556 až 1560 vytvořil však také podobné

²V 18. století se konírna neboli budova stáji přestavěla na obrazárnu a posléze v historické muzeum. Dnes na tomto místě nalezneme Johanneum a Dopravní muzeum. *Drážďanský Stallhof* in Schlösserland Sachsen, 2020.

štuky na zámku Hvězda u Prahy nebo třeba Satyra pro zpívající fontánu před pražským Belvederem Dülberg, 2017: 38–46).

7 Rudolf II. a Drážďany

K upevňování pouta mezi Habsburky a Wettiny přispívaly opakované vzájemné návštěvy Augusta Saského v Praze a Rudolfova otce Maxmiliána II. a jeho mladšího bratra (do roku 1566 císařského místodržitele v Praze, poté v Innsbrucku) Ferdinanda Tyrolského v Drážďanech (Bůžek, 2017: 25). V roce 1575 navštívil císař Maxmilián II. svého přítele Augusta v Drážďanech naposledy. Tehdy s sebou na cestu do Saska poprvé vzal svého syna Rudolfa.

7.1 Návštěva Rudolfa II. v Drážďanech

Ačkoliv měl Rudolf s Augustem a později i s jeho vnukem vřelý vztah, byla to jediná návštěva, kterou Rudolf II. v Drážďanech vykonal. Zato August ho během své vlády mezi lety 1553 a 1586 v Praze navštívil víckrát. Cílem císařské výpravy z Prahy do Drážďan mělo být kromě jiných politických důvodů ubezpečení se, že u kurfiřta stále trvá nepřátelský postoj vůči kalvinistům a že kurfiřt bude při nadcházející volbě římského krále podporovat Rudolfa II. Do průvodu se vydalo 75 kočárů, kromě císařské rodiny, dvorských hodnostářů a služebníků tu cestovala i španělská legace, která si snad chtěla pohlídat, aby císař při jednání s protestantskými vládci nezradil katolické a habsburské zájmy (Janáček, 2014: 149).

Když se po čtyřech dnech cesty hosté ubytovali v drážďanském zámku, byli příjemně překvapeni velkolepou úpravou místností a udivoval je marnotratný luxus na každém kroku. Oproti přepychu, který vládl na drážďanském dvoře, působil pražský i vídeňský hrad chudě. (Janáček, 2014: 153). Kromě okázalých hostin se někteří členové výpravy účastnili i luterského kázání a mše, po níž následovala hudební produkce dvorské kapely. Té se ze strany návštěvníků dostalo velikého uznání, luterské zpěváky a instrumentalisty poslouchali s požitkem. Hudba katolíky a luterány sblížovala. *„Muzicírovalo se i při snídani, kterou dal císař podávat ve svém pokoji, a hudba celou společnost příjemně naladila, jako by ji*

povznášela nad všechny rozpory a problémy, s nimiž se musela potýkat.“ (Janáček, 2014: 155).

Tradovalo se, že císař Maxmilián plánoval oženit Rudolfa s princeznou Dorotou, v té době dvanáctiletou dcerou Augusta. Maxmilián nejenže tyto zvěsti nikdy nevyvrátil, ale během návštěvy v Drážďanech vážený Rudolf Dorotu dokonce sám čtyřikrát vyzval k tanci. Ke svatbě ovšem nedošlo a neví se, zda v tom sehrál roli výrok Augustovy manželky Anny, že by svou dceru nikdy neprovdala za člověka jiného než luterského vyznání. Neví se ani, do jaké míry tyto zvěsti byly pravdivé, vztah císaře a kurfiřta to ale neovlivnilo (Janáček, 2014: 158).

Třetí den ukázal August císařovi, jeho synům a několika nejvzácnějším hostům jeho největší zdroj svého bohatství a politické moci: mincovnu. Ačkoliv i Habsburkové měli své doly v Čechách, tato exkurze ohromila i znalce a potvrdila, že nesmírná štedrost a velkorysost v péči o hosty, která předčila všechna očekávání, není jen planý lesk. Kurfiřt návštěvu provedl i vlastní slévárnou děl, rozsáhlými parkány nového opevnění Drážďan, knížecí zbrojnicí nebo vinnými sklepy, o které byl velký zájem (Janáček, 2014: 160–161).

Během této zábavné výpravy projednal císař s kurfiřty i politické otázky, a ačkoliv nebyla podepsána žádná smlouva, kladné stanovisko saského kurfiřtství k Rudolfovi jakožto budoucímu císaři bylo zřejmé. Protestantské kurfiřty mělo na oplátku uklidnit císařovo smírné stanovisko k řešení sporů, partnerství obou stran bylo tedy výhodné.

V den odjezdu předala císařská vizita hostitelům nákladné dary. Rudolfův otec oběma – Augustovi a jeho synovi Kristiánovi předal zlatý rapír. Augustova manželka Anna obdržela psací stůl, obložený perletí, zlatem a stříbrem, jež dnes již ale nelze doložit v drážďanských sbírkách. Dalším darem pro Wettiny byl obraz pokračování cyklu *Čtvero ročních období* od malíře Giuseppa Arcimbolda, který ho vytvořil za účelem této návštěvy. Ten se dnes nachází v pařížském Louvru. Všechny tyto přepychové výtvořby byly uloženy do drážďanské komory umění, tzv. kunstkomory (Kunstammer), která byla založena o 15 let dříve (Syndram, 2007: 19).

Po smrti Maxmiliána II. byl Rudolf II. v roce 1575 korunován císařem. „*Mocný luteránský kurfiřt August Saský prokazoval katolickému vládci říše vazalskou věrnost, což při jeho návštěvě v Praze přimělo císaře k jedinečnému daru.*“ (Syndram, 2007: 20). Jednalo se o smaragdový stupínek, tedy kus nábytku, ozdobený značným počtem velkých smaragdů, které císaři zřejmě zaslali španělští dobyvatelé z kolumbijského pralesa. Císař, vědom si

hodnoty tohoto daru, nařídil, aby byl nezczitelně a navždy uložen v saském kurfiřtství (Syndram, 2007: 20).

8 Výměna darů mezi Rudolfem II. a saskými kurfiřty

Období nadstandardně dobrých vztahů mezi habsburským císařstvím a saským dvorem skončilo smrtí Augusta a nástupem vlády jeho syna Kristiána I. Ten u příležitosti nástupu ke kurfiřtské moci obdržel dary z Florencie a Mantuy, ale výměna darů mezi Prahou a Drážďanami se značně omezila. Během Kristiánovy šestileté vlády byly vztahy mezi saským kurfiřtstvím a habsburským císařstvím odtažité (Syndram, 2007: 20–21). Chladné období mezi Prahou a Saskem skončilo roku 1591 náhlou Kristiánovou smrtí. Jeho následníkem se stal jeho tehdy teprve osmiletý syn Kristián II. O skutečně vládní záležitosti se zprvu ovšem staral vévoda Fridrich Vilém I. Sasko-Výmarský jakožto administrátor Saského kurfiřtství, který ze všech sil usiloval o zlepšení vztahů k císaři, což se mu povedlo.

8.1 Předměty „tajného technologického přenosu“ mezi Augustem a Rudolfem

Již v 16. století byly vynalezeny mechanické měřiče vzdálenosti. Bylo možné je užívat jako krokoměry nasazené na opasku nebo připevněné na koňském kočáře či povozu, kde se kilometry snímaly způsobem jako dnes na jízdním kole. Kurfiřt August patřil k prvním renesančním panovníkům, který si mohl jeho funkci vyzkoušet. Jedním ze zhotovitelů těchto přístrojů byl Christoph Trechsler. Valentin Thau, lipský profesor matematiky, mu ke zmapování teritoria doporučil užít ten kočárový. Kurfiřt August využíval tento přístroj hojně i při cestách městem, na lov do přírody či na daleké cesty. O této jeho měřičské vášni svědčí jeho záznamy o absolvovaných trasách. Několik měřících přístrojů si August nechal zhotovit u Tomáše Rückerta, působícího nejprve v Augšpurku a od roku 1575 v Drážďanech. Na jeho instrumentech přibyl k vyměřování trasy úhломěr. Novinkou bylo, že po ujetí trasy se samostatně odmotal papírový proužek se záznamem. Roku 1583 daroval August jeden takový měřič včetně vozu i císaři Rudolfovi, a to prostřednictvím dvorního hodináře Gerharda Emmosera. V dopise kurfiřtovi ovšem Rudolfa urgentně žádal, aby přikázal Emmoserovi zachovat informace o tomto přístroji v tajnosti. August tento pokrokový

krokoměr, zřejmě dobře použitelný např. pro tehdejší dělostřelce, považoval za tajnou technologii, na kterou měli vyhrazené právo jen on a císař (Dolz, 2017: 167–171).

August dokonce sepsal i příručku o těchto měřicích jejich funkcích. Zmiňuje v ní například, že kromě stanovení trasy mezi obcemi a jejich vzájemné polohy může být přístroj užit k observaci cizího teritoria k válečným přípravám nebo že ho lze použít ke kartografickým účelům. Utajení ovšem nakonec nevyšlo, neboť sám Tomáš Rückert po odchodu z Drážďan požádal císaře o výhradní právo k další výrobě těchto přístrojů a jejich inovací. Císař mu sice vyhověl, ale jiní mistři toto privilegium i pod hrozcím trestem obešli. Měřičů po Evropě tak přibývalo (Dolz, 2017: 171–176).

„Tento měřičský vůz z Drážďan patrně přiměl Rudolfa k tomu, pověřit Kryštofa Schisslera výměrou svých císařských zemí“ (Dolz, 2017: 177).

8.2 Cílený dar: zaměřovací nástavec děla

Kryštof Schissler přešel ze saského dvora do císařských služeb poté, co nedokázal vyrobit měřič v odpovídající kvalitě, kterou August požadoval. August proto povýšil na dvorního nástrojáře Kryštofa Trechslera³, který mu roku 1572 vyrobil skvostný zaměřovací nástavec děla. Tyto nástavce pomáhaly dělům zaměřit cíl. Kruhovitý přístroj vyhotovený z pozlacené mědi s pravoúhle přimontovaným kyvadlovým mechanismem a kvadrantem byl ohromné velikosti. Nachází se na něm saský a dánský erb, poukazující na to, že darujícími byl kurfiřt August a jeho dánská manželka Anna. Neví se ale, kterému konkrétnímu Habsburkovi byl přístroj věnován. Jeho montáž popsal roku 1577 drážďanský hlavní důstojník dělostřelectva Paulus Puchner. S přechodem Trechslera na drážďanský dvůr přestal být August závislý na nákupech v Augšpurku i na Schisslerovi, který z tohoto města taktéž pocházel.

Schissler, jenž býval po 19 let nejnovativnějším zhotovitelem nástrojů na kurfiřtově dvoře a který sestavil rovněž několik zaměřovacích nástavců, odešel poté pracovat pro císaře a zhotovil obdobné přístroje i pro něj. Ovšem oním velkolepým zaměřovacím nástavcem od Trechslera získal August v dělostřeleckých technikách opět náskok před Prahou. Tyto - ve většině případů reprezentativní a nikoliv prakticky používané - přístroje se ve Svaté říši

³ Příklad mechanického měřice v příloze, obr. 3

římské vyráběly od druhé poloviny 16. století až do počátku třicetileté války. Ve vytváření takových předmětů sehrála roli balistika a v ní se promítající teorie italského matematika Nicola de Tartaglia o obloukovém dopadu střely, který zase vycházel z Aristotela a jeho teze o pohybu letu. Tuto teorii roku 1577 v Drážďanech kurfiřtovi vysvětlil Paulus Puchner pomocí kresby, která se následně stala základem kolem roku 1600 vznikající početné dělostřelecké literatury, věnované saským kurfiřtům. Také samotné nástavce vznikaly ve valné většině v Drážďanech a jejich počet značně převyšoval počet nástrojů tohoto typu v Augšpurku či Norimberku (Plaßmeyer, 2017: 179–182).

8.3 Orientální dary od Rudolfa II. na počátku vlády Kristiána II.

Roku 1601 oslavil Kristián II. své 18. narozeniny a převzal jakožto kurfiřt saský moc do svých rukou. Při této příležitosti chtěl dát najevo císaři svůj zájem o obnovení dobrých vzájemných vztahů a na pomoc ve válce proti Osmanům věnoval Rudolfovi 18 kanónů. Rudolf sice čím dál více ztrácel na strategické a politické moci, ale tím víc se prezentoval jako přemožitel Turků. Jako znamení vděku a zároveň upevnění spojení císařství s kurfiřtstvím proti tureckým Osmanům vyslal také Rudolf sbor vyslanců do Drážďan s rozmanitými dary, které byly orientálního charakteru. Jedním z těchto exotických darů bylo pět zajatých Turků, resp. Tatarů a tři koně s jejich kompletní výbavou. Podrobnější informace o těchto zajatcích nemáme, ale inventáře z té doby nám poskytují popis jejich šatů a výzbroje. Na jejich základě byly vytvořeny napodobeniny. Většina původních materiálů se nedochovala, byly rozprodány či jinak ztraceny a textilie padly za obět' molům. Dochoval se ale kožený hrudní řemen, který sloužil k výstroji koně. Ovšem uprostřed popruhů se nacházející mosazná a pozlacená růžice s lví hlavou byla nejspíš přidána později v Praze, neboť byl roku 1603 Adrianem de Vriesem ztvárněn jako symbolický lev, který bojuje proti zlu (Schuckelt, 2017: 147–148). Tyto a spousta dalších exemplářů pocházejících z orientu se nachází v turecké komoře, která je součástí zbrojnice drážďanského rezidenčního zámku.

8.4 Motivy pro vzájemné vztahy

Za pohybem darů a osob mezi pražským a drážďanským dvorem lze spatřovat jak kulturní přenos, tak i jakési politické úplatkářství. Rudolf II a Kristián II. si byli přes věkový odstup velmi blízcí. Kristián byl pozván k návštěvě pražského dvora dokonce třikrát. Poslední z návštěv v roce 1610 trvala dokonce čtyři měsíce. Mezi dary, které Rudolf věnoval Kristiánovi během jeho pobytu v Praze, lze jmenovat křišťálovou kouli s věnovacím listem k nástupu Kristiánovy vlády, bronzovou bustu Kristiána, kterou zhotovil císařský sochař Adriaen de Vries a známé *commesso di pietre dure* se saským erbem od Castrucchiho, na jehož zadní straně se nacházela malba od Hanse von Aachena. (Zimmer, 2017: 121–122).

Všechny tyto dary samozřejmě poukazují na úzké vztahy mezi Rudolfem a Kristiánem, ovšem je otázkou, do jaké míry zde hrála roli nutná diplomatická zdvořilost nebo skutečná přátelská důvěra. V konfesních otázkách byli oba státníci odlišného ražení, ale pro zachování politické stability říše potřeboval Rudolf mít Sasko na své straně. Kristiánova návštěva v roce 1607 způsobila rozruch, když během ní v Praze dvakrát veřejně kázal saský dvorní kazatel Polycarp Leyser starší z kurfiřtova doprovodu. Těmito událostmi si protestanti ovšem nezískali Rudolfovy větší sympatie. Císař Rudolf II. ovšem v těchto událostech viděl příležitost demonstrovat svoji nezávislosti na Římu a papeži. (Zimmer, 2017:122–123).

8.5 Dary od saského dvora Praze

O darech saského kurfiřtství Praze je doloženo jen málo zmínek. Tak například víme o velmi hodnotných darech okolo roku 1609, které ze Saska do Prahy přepravil tajný vyslanec. Jednalo se o dva obrovské kusy saského jaspisu ve formě desek, dále o křišťálové zrcadlo s drahokamy na noze z perleti v hodnotě 12000 tolarů. Patřila sem i nádoba na pití z achátu, posetá drahokamy včetně saských granátů v hodnotě 10 000 tolarů a zapomenut nesmí být ani velký bílý pes od vévody Jana Jiřího I. Tyto politicky motivované dary byly s vysokou pravděpodobností spojeny s diplomatickým jednáním o jülišské dědictví, které si Sasko tehdy nárokovalo (Zimmer, 2017:123–124).

8.6 Sběratelský rozdíl mezi Rudolfem II. a saskými kurfiřty

Saské kurfiřtství obdrželo od císařského dvora mnoho darů, ale jeden typ sběratelských předmětů se v darovacím procesu kupodivu skoro nevyskytl: obrazy. Na saském dvoře se sice nacházely, ale sloužily spíše k výzdobě místností než ke sběratelským počinům. Velkolepou, celoevropsky významnou obrazárnu, jakou v Praze vybudoval Rudolf II. a pro niž si nechal zřídit speciální prostory, bychom v této době v Drážďanech nenalezli. Tento rozdíl ve sběratelských zájmech reflektuje zájem saských kurfiřtů o materiální a tradiční hodnoty a císařův zájem o nehmotné, estetické a svět znázorňující hodnoty malířství a obecně umění. (Zimmer, 2017:127).

Dalším sběratelským rozdílem mezi císařem Rudolfem II. a saskými kurfiřty byla dostupnost kunstkomory veřejnosti. Zatímco Rudolf ji považoval za svůj soukromý prostor, do kterého zval jen ty nejvýznamnější hosty, ta saská sloužila širokému publiku. Roku 1592 ji navštívil první člověk nešlechtického rodu, matematik a nástrojář Jost Bürgi, když byl na cestě do Prahy. Již o čtyři roky později byl počet návštěvníků tak vysoký, že bylo třeba předem získat kurfiřtovo povolení (Syndram, 2007: 25). Když už se nějaký návštěvník octl v Rudolfově kunstkomoře, jednalo se spíše diplomatický akt. Provedením někoho kunstkomorou mělo politické pozadí. Tak například exkurze, na kterou pozval saského kurfiřta Kristiána II., byla jedinou soukromou audiencí s císařem, který Kristián na svém pobytu v Praze zažil. Kromě zmíněného Manfrediho di Luserny prameny zachycují jen tři další osoby, které měly tu čest navštívit Rudolfovu kunstkomoru: bavorský vévoda Maxmilián I., kardinál Alessandro D'Este a arcivévoda Maxmilián III. Habsburský (DaCosta, 1978: 22).

Jelikož většinou proudily dary spíše ve směru Praha – Drážďany než naopak, je na místě vyzdvihnout ještě jednu charakteristiku Rudolfova vytríbeného vkusu. Kromě již zmíněného byl Rudolf ještě milovníkem předmětů neobvyklých, zejména měkkých tvarů, které vyvolávají dojem rozehrátého vosku. Jedním z takových předmětů je maskaron jako součást džbánu z chalcedonu, jenž vytvořil Ottavio Miseroni. S tímto typem ozvláštnění se lze setkat rovněž u zlatníka, nejspíše Antona Schweinbergera, který ho přenesl na své ornamenty nebo u Nikolause Pfaffa, tvořícího ze slonoviny a nosorožčích rohů. Dalším charakteristickým elementem na císařské tvorbě bylo napodobování tvaru lidského ucha, v němčině *Ohrmuschelstil*. Mezi průkopníky patřil opět Ottavio Miseroni, který tímto způsobem tvořil

své nádoby, následován byl zlatníkem Paulem van Vianen, který tyto formy používal ve svých ornamentech (Trnek, Haag, 2017: 14–17).

9 Umělci mezi Prahou a Drážďanami

Krátká vzdálenost mezi Prahou a Drážďany umožňovala snadný a bohatý kontakt obou rezidencí. Tak byly Drážďany ve spojení s nejdůležitějšími pražskými umělci. Z Augšpurku přes Prahu do Saska přišel Anton Gassers, který roku 1611 zhotovil portrét Jana Jiřího Saského. Na školícím pobytu u Hanse von Aachen byli saští malíři Kristián Buchner a Hans Christoph Schürer. Sám Hans von Aachen a Bartoloměj Spranger navštívili uměleckého kurátora Giovanni Mariu Nosseniho v Drážďanech roku 1602. G. M. Nosseni císaři pravděpodobně daroval či prodal své tehdy populární alegorické zobrazení čtyř světových říší – *Statua Nabuchodonosaris*. Mezi další umělce, kteří pracovali pro oba dvory, patřili geniální brusič křišťálu a hutního skla Caspar Lehmann, Valentin Drausch, Georg Wecker, jeho syn Hans Wecker a Jacob Zeller (Zimmer, 2017:124–125).

9.1 Hans Wecker

Georg Wecker i jeho Syn Hans Wecker byli dvorními soustružníky císaře Rudolfa II. Nejdříve u něj pracoval jen jeho otec Georg. Když však Hans Wecker roku 1601 přijel do Prahy, aby císaři předal velkorysé dary od kurfiřta Kristiána II., již u císaře zůstal. Ze slonoviny tu vytvořil perfektní umělecké dílo, a to jak co do kvality, tak i funkčnosti – lékárenskou stohovatelnou dózu. Skládá se ze čtyř pater, z nichž ta nejnižší je základní dóza, uprostřed je tyč, na kterou jsou nasazeny čtyři další dózy. V každé z nich je ještě deset dalších odšroubovatelných dóziček a v základních je jich ještě více. Dílo bylo velmi praktické se spoustou užitečných detailů (Haag: 2007: 77)

9.2 Giovanni Maria Nosseni

Tento světaznalý italský dvorní umělec a kurátor umění přišel roku 1575 na drážďanský dvůr, kde působil po dobu 40 let, a kde sehrál důležitou roli ve výměně umělců mezi Drážďany a Prahou. Nosseni si velice vážil kurfiřta Kristiána II., a jako důkaz cti mu věnoval dílo, historický spis *Zeit-Register auf die Statuam Nabuchodonosoris*⁴, vydaný v Drážďanech roku 1602. Na jeho frontispis⁵ mu pražský císařský dvorní umělec Aegidius Sadeler vytvořil mědiryt podle jedné z Nossenihho maleb (Kappel, 2017: 102).

Nepracoval ale pouze pro Kristiána II., nýbrž během tak dlouhé doby svého působení na drážďanském dvoře byli jeho zaměstnavateli hned čtyři kurfiřti: August, Kristián I, Kristián II. a Jan Jiří I. Nosseni byl všestranně nadaný umělec. Byl to kreativec v sochařství, uměl si poradit s mramorem i štukem. Byl zdatný ve vytváření maleb, erbů, figurek, ale problém mu nedělalo ani vytvářet portréty na plátno, sklo nebo třeba do vosku. Dokázal vyrábět i nádoby z alabastru či zdobené figurkovými motivy. Zhotovoval také nábytek, nádobí, náhrobky, podílel se na architektonických projektech, organizoval svatby a psal básně.

O životech a osobnostech umělců tvořících převážně v Drážďanech většinou nemáme velké povědomí, neboť je prameny takřka nezachycují. Nosseni je jednou z mála výjimek. Díky svému italskému původu mohl vyjednávat zakázky s umělci z Florencie i jiných italských oblastí. Oblibu si nezískal jen pro své univerzální řemeslné zaměření a kvalitu práce, nýbrž i tím, že roku 1576, tedy rok po svém příchodu na dvůr, konvertoval k luterství. Pro své dovednosti bývá srovnáván s Giuseppem Arcimboldem z dvora císařů Rudolfa II. a předtím Maxmiliána II.

Velký vliv měl při stavbě architektonických děl jako například spojovací galerie, tzv. dlouhá chodba (*Langer Gang*) vedoucí o zámecké brány ke konírně, letohrádek Nové Bašty (*Neue Bastei*) nebo průčelí Malého dvora (*Kleiner Hof*) drážďanského rezidenčního zámku (Syndram: 2004: 34-37).

⁴ Lze prohlédnout v digitální sbírce SLUB pod odkazem: <https://digital.slub-dresden.de/werkansicht/df/67553/2/0/>

⁵ Levá, sudá strana nacházející se proti titulnímu listu https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000002310&local_base=KTD

9.3 Caspar Lehmann

Nejen v Praze a Drážďanech byl Caspar Lehmann kolem 16. století jednou z nejvýznamnějších osobností v oblasti řezání horského křišťálu, skla a drahokamů. V roce 1609 obdržel od císaře Rudolfa II. privilegium na řezbu do bloků litého skla. V tomto privilegiu je mu připisováno objevení této techniky řezby skla (Dorňáková, 2017: 8).

Lehmann ze služeb císařského dvora ovšem na několik let odešel. Podle pramenů z roku 1606 si již delší dobu urputně stěžoval na čím dál mocnějšího dvorního komořího Filipa Lang z Langfelsu, že zpronevřuje jeho honoráře. Lehmannovy hrozby, že z Prahy odejde, se naplnily, a roku 1605 přešel na dvůr Kristiána II. Jenže na saském dvoře byla situace podobná. Kurfiřt sice Lehmannovi zadával dostatek zakázek, ale vyplácením honorářů pověřil své výběrčí daní a komory, od nichž se výplaty zpožďovaly. Jelikož Lehmann během svých tří až čtyř let působení na saském dvoře rovněž nebyl spokojený s přístupem Kristiána, chtěl se vrátit zpět k na Rudolfův dvůr. Ten ho okamžitě přijal a kromě výše zmíněného privilegia Lehmannu povýšil do šlechtického stavu (Meier-Heisig 1963: 118).

Jediné dochované dílo, které nese Lehmannovu signaturu je zhruba 23 cm vysoká číše s alegoriemi Potestas, Nobilitas a Liberalitas. Číše přečkala dlouhou dobu na zámku Hluboká a dnes ji nalezneme ve sbírkách pražského Uměleckoprůmyslového muzea. Zhotovil ji v roce 1605 podle předlohy mědirytiny Johanna Sadelera. Lehmann vytvořil také portrét Rudolfa II. podle předlohy Hanse von Aachena a desku s portrétem saského kurfiřta Kristiána II. Dále zhotovil ryté portréty vévody Jindřicha Julia Brunšvicko-Lüneburského a lankraběte Ludvíka V. Hesensko-Darmstadtského. Na dvoře Kristiána II. Lehmann mj. vybrousil i desku s Jupiterem a Junonou podle kresebné předlohy Bartoloměje Sprangera a křišťálový pohár s výjevem Diany a nymf (Schöttner, 2001).

9.4 Jacob Zeller

O osobě a životě Jacoba Zellera se prameny téměř nezmiňují, velmi známá jsou ovšem jeho díla. Působil jako řezbář slonoviny v Praze, odkud roku 1610 přešel do Drážďan, a to jen krátce poté, co se do tam od císařského dvora navrátil taktéž kurfiřt Kristián II., který ho

hned povolal do svých služeb. Ještě před jeho odchodem z Prahy věnoval Kristiánovi pohár ze slonoviny, jenž zachycuje umělcův vztah k císaři. „*Viko (talířek?) skvostného poháru je korunováno malou skupinkou soch, která představuje antického hrdinu Persea v boji s drakem, zatímco pro podobu nožky poskytuje mytologický námět příběh ke skalám spoutané Andromedy, čekající na svého rytíře*“ (Kappel, 2017:103). Latinský nápis s věnováním pro Kristiána kurfiřta chválí a opěvuje. Překvapivé je, že Kristián tento pokál ihned poté věnoval císaři. Krátce před svou smrtí vytvořil dokonalou fregatu⁶ ze slonoviny na oslavu vládnoucího rodu Wettinů (Kappel, 2017: 103). „*Během svého pobytu v Praze musel poznat spoustu umělců tvořících dvorskou uměleckou síť kolem císaře: „1588 do Prahy přišel milánský brusič kamenů Ottavio Miseroni, 1597 následoval Aegidius Sadeler, který zde působil jako mědirytec. 1601 byl Adrian de Vries jmenován do funkce císařova dvorního sochaře 1604 do císařské rezidence přišel Paulus van Vianen, jeden z nejlepších zlatníků a zároveň vynikající malíř krajiny. Velcí malíři na císařském dvoře – Bartoloměj Spranger a Josef Heintz starší – stáli kolem roku 1605 na vrcholu své tvorby*“ (Kappel, 2017: 107).

9.5 Hudebníci

Hudební kultura v Praze i Drážďanech byla v druhé polovině 16. století velmi podobná. Ženevský Battista Pinello di Ghirardi byl zpočátku kapelníkem v Drážďanech, posléze přešel na císařský dvůr Rudolfa II., kde působil jako učitel zpěvu chlapců a později jako tenorista a altista. V Praze také vydal svou sbírku *Muteta quince vocum*. Mezi Prahou a Drážďany pendloval instrumentalista a skladatel Alessandro Orologio. Na dvoře Rudolfa II. byl trumpetistou a později vicekapelníkem a během této doby udržoval také styky se saským dvorem, kde byl mimo jiné vynikajícím hráčem na cink. Na obou dvorech působil rovněž skladatel a varhaník Hans Leo Hassler (Baťa, 2017:68).

⁶ Příklad fregaty v příloze, obr. 2

9.6 Sebald Schwertzer

Ústřední osobou v oblasti alchymie byl jak na císařském, tak na saském dvoře Sebald Schwertzer. Podrobnosti o počátcích jeho alchymistické kariéry jsou nejasné, teorií je vícero. Pocházel z Německa a původně se měl zabývat obchodem s textiliemi, vínem a šperky, z nichž některé dovážel do Drážďan, dostával za ně zapláceno buď penězi, či jiným zbožím. Jednou mu měla být nabídnuta měděná ruda, jež se měla stát spouštěčem alchymistických praktik na drážďanském dvoře. Komořímu, který Schwertzerovi tehdy ukázal zásoby měděné rudy, měl pomoci šedého prášku přeměnit rtuť na čisté stříbro, načež ho o několik dní později pozval samotný kurfiřt August na svůj dvůr. Podle jiné teorie přišel Schwertzer rovnou na dvůr Augusta a předal mu spis o přeměně obecných kovů na zlato a stříbro. (Karpenko, Purš, 2017: 207–208)

Tak či onak, kurfiřt August, proslulý svým zájmem o alchymii, kterou prý i on sám výborně ovládal, a jehož manželka Anna se zabývala chemickými procesy, Schwertzera přijal do svých služeb. Brzy August Schwertzera jmenoval „dvorním židem“⁷ a pověřil ho i nákupními a prodejními aktivitami ve službách dvora. Měl se též věnovat těžbě zinku a mědi v rámci báňského a hutního průmyslu. August pevně věřil v Schwertzerovo umění, což dokládá jeho důvěrný dopis poslaný Johannu Georgovi von Brandenburg, kde Schwertzera vyzdvihuje jako schopného experimentátora, a to popsáním podrobného návodu na chemický proces přeměny rtuti ve zlato. Přestože se nedařilo razit z onoho zlata mince a posléze se i šířily zvěsti, že Schwertzer odcizil drahý kov, aby ho vydával za svůj, nevyvolalo to v Augustovi žádné pochybnosti.

Po smrti kurfiřta nastoupil na trůn Kristián I., který po nezdařeném pokusu začal mít pochybnosti. Po smrti Kristiána I. se regentské vlády ujal Fridrich Vilém I. Sasko-Výmarský, který alchymii nevěřil, a Schwertzera propustil. Nato měl vstoupit do služeb kurfiřtské vdovy Žofie. Když ho poté jeho bývalý obchodní partner z Olomouce obvinil z vraždy obou předchozích kurfiřtů, byl proti němu zahájen soudní proces. Z něj ho osvobodil císař Rudolf II., který v té době již také měl svou laboratoř. Pozval ho na pražský dvůr, jmenoval horním hejtmanem v Jáchymově a povýšil do šlechtického stavu. Osobu Schwertzera lze shrnout

⁷ obchodník, který se stará o finanční obchody na dvoře nějakého vládce
<https://www.duden.de/rechtschreibung/Hoffaktor>

tvrzením, že byl nejen zdatným obchodníkem, ale měl vynikající znalosti v oblasti hutnictví, které byly interpretovány jako alchymie. (Karpenko, Purš, 2017: 209–212)

9.7 Johannes Kepler

O pobytu matematika Keplera v Drážďanech nemáme příliš informací, ovšem on sám se o něm zmiňuje ve svých spisech. Napsal kupříkladu, že ho návštěva jedné z drážďanských dvorních sbírek inspirovala k matematickým činnostem. Když na nádvoří jízďárny spatřil mezi architektonickými ornamenty dvanáctistěn, podnítilo ho to ke studování symetrie sněhových krystalů (Korey, 2017: 188).

První zájem o optiku projevil Kepler 16. července 1600 při pozorování zatmění Slunce, kdy zkoumal vliv pozorovacího nástroje na určení relativně úhlových velikostí Slunce a Měsíce (Korey, 2017: 189). Roku 1604 vydal Kepler spis *Ad Vitellionem paralipomena, quibus astronomiae pars optica traditur*, česky *Poznámky k Vitelliovi*, v nichž je vysvětlena optická část astronomie, jenž je milníkem na vědecké cestě k moderní teorii vizuálního vnímání. V tomto díle Kepler popisuje experiment z drážďanské kunstkomory, jejíž jedna místnost byla tehdy proměněna v dírkovou komoru (*camera obscura*). Do této tmavé místnosti se světlo zvenčí dostávalo pouze malým otvorem, tedy okénkem, proti němuž byla blízko vstupu umístěna veliká čočka. Zde Kepler zpozoroval nečekaný jev: „*Zatímco oči bloumají tmavou místností, padne pohled náhodně na místo obrazu, který se právě nacházel blíž než čočka. Jelikož byla čočka osvětlená jen mírně, přitahovala pozornost očí jen málo. Ale i zdi naproti čočce byly jen málo viditelné [...] Naopak okénko a jeho vnější prostředí [lépe: jeho bezprostřední okolí, tedy vedlejší předměty], které bylo hojně osvětlené a ukryté za čočkou, vrhalo ve vzduchu jasný obraz sebe (mezi mnou a čočkou) [...]*.“ (Korey, 2017: 185–186).

V době jeho působení na císařském dvoře udržoval všestranné styky s drážďanskými učiteli, například kurfiřtským knihovníkem Polycarpem Leiserem, členem drážďanské tajné rady Johannem Georgem Godelmannem, nebo básníkem a kurfiřtským sekretářem Johannem Seussiem (Korey, 2017: 188).

Na obou dvorech bylo populární hrát si s optickými předměty, což skýtala kunstkomora. S největší pravděpodobností těmto pokusům sloužila i již zmíněná křišťálová koule, kterou Augustovi daroval Emanuel Filibert, což dokládají některé ruční poznámky dochovaných

odborných knih. O optiku se Kepler začínal zajímat 16.7. 1600 při pozorování zatmění Slunce (Korey, 2017: 189).

9.8 Adriaen de Vries

Velmi silným symbolem propojení pražské a drážďanské umělecké komory počátkem 17. století se staly portrétní busty Rudolfa II. a Kristiána II., které roku 1603 zhotovil císařův dvorní sochař Adriaen de Vries. Znázorňuje jimi prostředek komunikace obou uměleckých komor a jejich představitelů a zároveň vyzdvihuje kladný vztah katolického císaře a luterského kurfurta (Syndram, 2007: 25).

10 Přírodovědná knihovna Tychona Braha

Hlavní část dodnes zachovalých knih z vlastnictví císařského astronoma Tychona Braha se nachází v pražském Klementinu bývalé knihovně pražských jezuitů, v dnešní Národní knihovně České republiky. Jedná se o 110 tištěných textů a 5 rukopisů v 52 svazcích. Tento knižní inventář nese označení *Biblioteca Tychoniana*. Další část se nachází i v saské zemské knihovně, ve státní a univerzitní knihovně v Drážďanech (SLUB). Ačkoliv inventář knih Tychona Braha byl rozsáhlý, jeho skutečná velikost nám není známa, neboť třicetiletá válka nevyčísitelné množství textů a svazků zničila.

Největší soukromou knihovnu se zhruba 11 000 svazky v té době vlastnil Tychoův dobrý přítel Petr Vok z Rožmberka. Sám Tycho Brahe si již ve 14 letech začal vytvářet svou vlastní knihovnu. Zkušenosti v zacházení s knihami získal Tycho Brahe v knihovně Heinricha Rantzaua na zámku Breitenburg. Stejně jako Kepler o 40 let později, i Brahe dospěl k rozhodnutí zasvětit svůj život astronomii a přírodním vědám po pozorování zatmění Slunce v roce 1560. V roce 1575 odjel do Frankfurtu nad Mohanem na knižní veletrh, protože ho zajímaly publikace o jím objeveném souhvězdí *Kassiopea*, chtěl porovnat svou knihu s knihami ostatních pozorovatelů.

Během korunovace Rudolfa II. v Řezně se poprvé setkal s pražským učencem Tadeášem Hájkem z Hájku, s nímž si již delší dobu dopisoval. Roku 1597 se Tycho Brahe

přestěhoval na zámek Breitenburg. Zde následujícího roku vydal knihu *Slavnost obnovené astronomie* (*Astronomiae instauratae mechanica*, dále *Mechanica*), která mu vydláždila cestu k nejvýznamnějším evropským dvorům. Na dvůr ho pozval Rudolf II., k němuž se vydal i s jeho knihovnou. Tycho Brahův autorský exemplář *Mechanica* patří k nejkrásnějším knihám saské zemské knihovny. S pečlivě kolorovaným dřevořezem a věnováním kurfiřtským bratrům Kristiánovi, Janu Jiřímu a Augustovi. Těchto výtisků bylo velmi málo, nikdy se volně neprodávaly, autor je daroval pouze několika významným osobám. Dokonce i Johannes Kepler obdaroval saské kurfiřtství svými díly, např. *Astronomia nova*, kde popisuje eliptické dráhy planet. Ovšem nejen spisy Braha či Keplera, nýbrž i další v Klementinu a Drážďanech nalezená astronomická díla či díla z oboru mechaniky, hydrauliky optiky, hornictví a dalších poukazují na živou výměnu knih mezi císařským a kurfiřtským dvorem obou měst (Šolc, 2017: 191-205).

11 Z Turína do Drážďan přes Prahu

Ač na Drážďany velmi působila Florencie, ke zbytku Itálie měla z náboženských důvodů Praha blíž než Drážďany. Jeden rod ovšem k Drážďanům zvláštní vztah měl. Jednalo se o rod Savojských. Savojsťi totiž kromě lokálního původu svého rodu v Sasku považovali za společného předka saského vévodu Widukinda, který žil v 8. století a inicioval odpor proti Karlu Velikému v 8. století. Od rodu Savojských do saského kurfiřtství putovaly četné dary. Roku 1580 daroval Emanuel Filibert Savojský kurfiřtu Augustovi 7,5 kilogramů těžkou kouli z horského křišťálu s popisem jejího působení a optických efektů a k tomu dva umělecky pojednané stoly. Z roku 1587 pochází indiánská dýka věnovaná stejným dárcem Kristiánovi I. Z Turína obdrželo Sasko i exklusivní zbroj, dva rapíry, dvě turecké šavle a dva turecké luky. Již zmíněný Giovanni Maria Nossen byl roku 1588 vyslán jakožto vyslanec drážďanského dvora do Savojska a krátce pobýval také v Turíně.

Vhled do vztahu Saska se Savojskem dokládá například delegace ze Savojska, kterou výzkumy téměř nezmiňují. Jürgen Zimmer odkrývá detaily pomocí různých kontextů a střípků literatury, se svědectvím Turína i Drážďan. Za účelem vylepšení vztahů mezi Savojskem a říší vyslal vysoký hodnostář savojského dvora Carlo Francesco Manfredi Conte di Luserna poselství do Prahy, Vídně, a nakonec do Drážďan. Oficiální příležitostí se stala kondolence ke smrti Rudolfovy matky roku 1603 ve Španělsku a dalším z důvodů mohlo

být i prozkoumání výhledů na sňatek mezi Rudolfem a dcerou Karla Emanuela I. Zastávka v Drážďanech měla proběhnout za účelem návštěvy příbuzných z rodu.

Roku 1605, když se delegace nacházela u císaře v Praze, setkal se saský vyslanec Heinrich Abraham von Einsiedel na několik dní se savojským vyslancem Francescem Manfredim di Lusernou, aby ho ujistil o spojení Saska se Savojskem. U císaře Rudolfa II. byl Einsiedel jistě vítán i pro jeho funkci nejvyššího správce kurfiřtských dolů. Když Manfredi pozval saského a braniborského vyslance na hostinu, přičemž se braniborský vyslanec pro nemoc omluvil, přišel bez pozvání i malíř Hans von Aachen. Ten v lehce opilém stavu posléze přiznal, že ho vyslal císař se záměrem zjistit, o čem savojský a saský vyslanec jednají (Zimmer, 2017: 127–138).

Během svého pobytu v Drážďanech, kam přicestoval taktéž roku 1605, předal Manfredi kurfiřtovi následující dary: meč zdobený rubíny, smaragdy v hodnotě 6 000 scudi⁸ a parfémovanou skříňku z horského křišťálu zdobenou rubíny, smaragdy a perlami v hodnotě 16 000 scudi. Zimmer se podivuje nad tím, že žádný kronikář nepovažoval savojské dary Saska za pozoruhodné. Manfredi ve svých poznámkách s hrdostí zmiňuje hodnotný osobní dar od císaře Rudolfa II. Ten mu rovněž jako jednomu z mála návštěvníků ukázal svoji pokladnici, uměleckou komoru a zbrojnici. V Manfrediho poznámkách lze ještě vyčíst, že cílem jeho cesty bylo sjednotit ochladlé duše saských knížat (Zimmer, 2017: 143–144).

12 Závěr

Pojítkem mezi Rudolfem II. a Augustem Saským byla kromě přátelství z dětství láska k umění a vědě a fakt, že ani jeden nevedl agresivní expanzní politiku. Ani jeden nebyl exaltovaně věřící a pevné ukotvení v náboženství používali pouze pro politické účely. To, že si panovníci s podobnými prioritami v životě byli blízcí i geograficky, jim umožnilo navzájem se umělecky obdarovávat i inspirovat. Období ochladlých vztahů mezi císařstvem a kurfiřtstvem po Augustově smrti za vlády Kristiána I. trvalo jen šest let, poté bylo nástupem Kristiána II. opět obnoveno a radost z oživení těchto vztahů s sebou přinesla další velkolepé dary, vynálezy a nápady. Po těchto vladařích zůstalo velké množství uměleckých děl, z nichž se velká část dochovala doposud a tvoří téměř 450 let staré kulturní dědictví. Tito panovníci

⁸ Plurál od scudo – italská stříbrná tolarová mince, měna na italském území

se zasadili také o technologický a vědecký pokrok. Zaměstnáváním různých řemeslníků a badatelů podporovali výzkumy, jejichž uskutečnění by za jiných okolností z důvodu nedostatku finančních prostředků nebylo možné.

13 Seznam použitých zdrojů

Bařa, Jan. *Musical Culture in Prague and Dresden around 1600: A comparison v* Bukovinská, Beket a Konečný Lubomír. 2017. *Dresden-Prag um 1600*. Praha: Artefactum.

(Bařa, 2017)

Bukovinská, Beket a Konečný Lubomír. 2017. *Dresden-Prag um 1600*. Praha: Artefactum.

(Bukovinská, Konečný, 2017)

Čapka, František. 2006. *Dějiny země Koruny české*. 3. vydání. Praha: Libri.

(Čapka, 2006)

Dolz, Wolfram. *Mechanische Wegmesser – Objekte eines „geheimen Technologietransfers“ zwischen Kurfürst August von Sachsen und Kaiser Rudolf II.* v Bukovinská, Beket a Konečný Lubomír. 2017. *Dresden-Prag um 1600*. Praha: Artefactum.

(Dolz, 2017)

Dülberg, Angelica. *Die Tätigkeit der Brocco-Werkstatt in Prag* v Bukovinská, Beket a Konečný Lubomír. 2017. *Dresden-Prag um 1600*. Praha: Artefactum.

(Dülberg, 2017)

Janáček, Josef. 2014. *Rudolf II. a jeho doba*. 1. vydání. Praha: Omega.

(Janáček, 2014)

Fučíková, Eliška, Muchka, Ivan Prokop, Bukovinská, Beket. 1991. *Umění na dvoře Rudolfa II.* Praha: Aventinum.

(Fučíková, 1991)

Kappel, Jutta. *Eine Spurensuche: Jacob Zeller – Elfenbeinkünstler zwischen Dresden und Prag* v Bukovinská, Beket a Konečný Lubomír. 2017. *Dresden-Prag um 1600*. Praha: Artefactum.

(Kappel, 2017)

Karpenko, Vladimír, Purš Ivo. *Sebald Schwertzer: zwischen Metallurgie und Alchymie* v Bukovinská, Beket a Konečný Lubomír. 2017. *Dresden-Prag um 1600*. Praha: Artefactum.

(Karpenko, Purš, 2017)

Korey, Michael. *Luftbilder durch Keplers Linse. Praktische Vorführung eines historischen Versuchs in der Dresdner Kunstkammer* v Bukovinská, Beket a Konečný Lubomír. 2017. *Dresden-Prag um 1600*. Praha: Artefactum.

(Korey, 2017)

Kroll, Frank-Lothar. 2013. *Die Herrscher Sachsens: Markgrafen, Kurfürsten, Könige 1089-1918*. 2. vydání. Mnichov: C.H. Beck.

(Kroll, 2013)

Martínek, Jiří. 2017. *Tajemství rudolfínské Prahy*. 1. vydání. Praha: Fragment (Albatros Média a.s.)

(Martínek, 2017)

Plaßmeyer, Peter. *Ein gezieltes Geschenk: Anmerkungen zu einem Geschützaufsatz von Christoph Trechsler* v Bukovinská, Beket a Konečný Lubomír. 2017. *Dresden-Prag um 1600*. Praha: Artefactum.

(Plaßmeyer, 2017)

Quinger, Heinz. 1999. *Dresden und Umgebung: Geschichte, Kunst und Kultur der sächsischen Hauptstadt*. Kolín nad Rýnem: DuMont

(Quinger, 1999)

Šolc, Martin. *Zum Schicksal der naturwissenschaftlichen Bibliothek von Tycho Brahe – Funde in Prag und Dresden* v

Bukovinská, Beket a Konečný Lubomír. 2017. *Dresden-Prag um 1600*. Praha: Artefactum.

(Šolc, 2017)

Schuckelt, Holger. *Orientalische Geschenke Kaiser Rudolfs II. an Kurfürst Christian II. von Sachsen* v Bukovinská, Beket a Konečný Lubomír. 2017. *Dresden-Prag um 1600*. Praha: Artefactum.

(Schuckelt, 2017)

Schumann, Paul. 2011. *Dresden und seine Kunststätten*. 1. vydání. Brémy: Europäischer Hochschulverlag GmbH & Co. KG.

(Schumann, 2011)

Trnek, Helmut, Haag, Sabine, Syndram, Dirk et al. 2007. *Kaiser Rudolf II. zu Gast in Dresden*. 1. vydání Dresden: Grünes Gewölbe Staatliche Kunstsammlungen Dresden.

Trnek et al., 2007)

Vurm, Bohumil a Foffová, Zuzana. 2019. *Rudolf II.* 1. vydání. Praha. Universum.

(Vurm, Foffová, 2019)

Watanabe-O'Kelly. *Glanz und Gewalt – Europa um 1600* v Bukovinská, Beket a Konečný Lubomír. 2017. *Dresden-Prag um 1600*. Praha: Artefactum.

(Watanabe-O'Kelly, 2017)

Weinhold, Ulrike. *Ein Pokal aus dem Besitz des kaiserlichen Gesandten Johann Reinhard Steinbach von Steinbach* v Bukovinská, Beket a Konečný Lubomír. 2017. *Dresden-Prag um 1600*. Praha: Artefactum.

(Weinhold, 2017)

Zimmer, Jürgen. *Turin-Dresden via Prag: Savoyen und Sachsen am Rande einer Gesandtschaft in den Jahren 1604/1605* v Bukovinská, Beket a Konečný Lubomír. 2017. *Dresden-Prag um 1600*. Praha: Artefactum.

(Zimmer, 2017)

Internetové zdroje

Artplus. Hans von Aachen [online]. ArtPlus [cit. 29. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.artplus.cz/cs/autor/10374-aachen-hans-von->

Baier, Uta. *Chronik einer Schatzkammer* [online]. Die Welt: 2006 [cit. 18. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.welt.de/print-welt/article149398/Chronik-einer-Schatzkammer.html>

DaCosta Kaufmann, Thomas. *Remarks on the Collections of Rudolf II: the Kunstkammer as a Form of Represent* [online]. Art Journal, Vol. 38, No. 1: 1978, str. 22-28. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/i231652>

Dorňáková, Adéla. *Caspar Lehmann: umělec na dvoře Rudolfa II.* [online]. Repozitář závěrečných prací Univerzity Karlovy: 2017 [cit. 30. 12. 2020]. Vedoucí práce: PhDr. Beket Bukovinská. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/177140/>

Drážďanský Stallhof [online]. Schloesserland Sachsen: 2020 [cit. 18. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.schloesserland-sachsen.de/cs/zamky-hrady-a-zahrady/drazdanský-stallhof/>

Meyer-Heisig, Erich. *Caspar Lehmann. Ein Beitrag zur Frühgeschichte des deutschen Glasschnittes* [online]. Anzeiger des Germanischen Nationalmuseums: 1963 [cit. 29. 12. 2020]. Dostupné z: <https://journals.ub.uni-heidelberg.de/index.php/azgnm/article/view/38382>

Syndram, Dirk v: Müller, Jürgen. *Giovanni Maria Nosseni und die Dresdner Kunst zwischen 1580 und 1620* [online]. Archiv Universität Heidelberg: 2004 [cit. 03. 01. 2021]. Dostupné z: http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/artdok/1564/1/Mueller_Giovanni_Maria_Nosseni_und_die_Dresdner_Kunst_2004.pdf

Schöttner, Jan. *Caspar Lehmann a české řezané sklo na přelomu 16. a 17. století – 2. část* [online]. Glassrevue: 2001 [cit. 28. 12. 2020]. Dostupné z: <http://www.glassrevue.com/news.asp@nid=347.html>

Vláčil, Jan [online]. *Manýrismus*. Sociologická encyklopedie: 2017. [cit. 18. 12. 2020]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Man%C3%BDrismus>

Zlatohlávek, Martin. *Přehled dějin českého umění – Umění na dvoře Rudolfa II.* [online]. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze: 2012 [cit. 05. 01. 2021]. Dostupné z: <http://duoppa.ff.cuni.cz/shared/files/prehled%20cz%20sylaby/41%20Umeni%20doby%20Rudolfa%20II.pdf>

14 Přílohy

Obr. 1

Roelandt Savery – Ráj

Národní galerie Praha

Obr. 2

Jacob Zeller - Große Fregatte aus Elfenbein
Grünes Gewölbe, Staatliche Kunstsammlungen Dresden

Obr. 3

Christoph Trechsler – Wegmesser

Mathematisch-Physikalischer Salon, Staatliche Kunstsammlungen Dresden

